שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____ ציון: _____ / 100

ספרות · כיתה י"א · לשון ציורית בשירה · דף עבודה מדורג

דימוי, מטאפורה, האנשה וסמל: צעד אחר צעד

קודם קוראים את ארגז הכלים ואת הדוגמאות הפתורות. אחר כך עונים, צעד אחר צעד. אפשר להיעזר בארגז הכלים בכל שאלה. סך הכול: 100 נקודות.

🧰 ארגז הכלים: ארבעה מושגים

דימוי: משווים דבר אחד לדבר אחר בעזרת מילת השוואה: כמו, כְּ־, דומה ל־, כאילו. לדוגמה: "הוא רץ כמו רוח".

מטאפורה: משווים בלי מילת השוואה. אומרים שדבר אחד הוא דבר אחר. לדוגמה: "הוא רוח" (במקום "הוא מהיר כמו רוח").

האנשה: נותנים לדבר שאינו אדם (טבע, חפץ, רעיון) פעולה או רגש של אדם. לדוגמה: "השמש חייכה אלינו".

סמל: דבר מוחשי שמייצג רעיון גדול ממנו. לדוגמה: יונה לבנה היא סמל לשלום.

🔑 שלוש שאלות לכל לשון ציורית

1. **מה** מושווה **למה**? (מי עושה פעולה של אדם?)
2. **מה משותף** לשניהם? (הצד השווה)
3. **מה זה מוסיף?** איזו הרגשה או תמונה זה יוצר אצל הקורא?

חלק א: דוגמאות פתורות (קוראים יחד)

דוגמה 1: "הכיתה הייתה שקטה כמו ספרייה בלילה."

סוג: **דימוי**, כי יש מילת השוואה: "כמו".

1. הכיתה מושווה לספרייה בלילה. 2. משותף: שקט מוחלט, אין אף קול. 3. מה זה מוסיף: מרגישים עד כמה היה שקט, אולי שקט מוזר ומתוח.

דוגמה 2: "המבחן היה הר שהייתי צריך לטפס עליו."

סוג: **מטאפורה**, כי אין מילת השוואה: המבחן "הוא" הר.

1. המבחן מושווה להר. 2. משותף: גדול, קשה, דורש מאמץ ארוך. 3. מה זה מוסיף: מבינים כמה המבחן נראה קשה ומפחיד לדובר.

דוגמה 3: "הרוח דפקה על החלון כל הלילה."

סוג: **האנשה**, כי הרוח עושה פעולה של אדם: דופקת.

1. הרוח היא כמו אדם שעומד בחוץ. 2. משותף: קול חזק וחוזר על החלון. 3. מה זה מוסיף: נדמה שמישהו רוצה להיכנס, ונוצרת אווירה מפחידה.

דוגמה 4: משיר אמיתי

רַק עַל עַצְמִי לְסַפֵּר יָדַעְתִּי

צַר עוֹלָמִי כְּעוֹלַם נְמָלָה,

רחל, "רק על עצמי לספר ידעתי" (1930) · מתוך פרויקט בן־יהודה

סוג: **דימוי**, כי יש מילת השוואה: "כְּ"עולם נמלה.

1. העולם של הדוברת מושווה לעולם של נמלה. 2. משותף: קטן וצר מאוד. 3. מה זה מוסיף: הדוברת מרגישה קטנה, והחיים שלה מצומצמים. היא אומרת בצניעות שהיא יכולה לכתוב רק על עצמה.

חלק ב: מתרגלים

1. **חלק ב: מזהים.** כתבו ליד כל משפט: דימוי, מטאפורה או האנשה. **(12 נק')**

א. "העצים רקדו ברוח." _____

ב. "העיניים שלה היו כחולות כמו הים." _____

ג. "אבא שלי הוא סלע." _____

ד. "השעון צעק עליי בשש בבוקר." _____

רמז: יש מילת השוואה? זה דימוי. דבר שאינו אדם עושה פעולה של אדם? זו האנשה.

2. קראו את ההמשך של השיר של רחל.

גַּם מַשָּׂאִי עָמַסְתִּי כָּמוֹהָ
רַב וְכָבֵד מִכְּתֵפִי הַדַּלָּה.

רחל, "רק על עצמי לספר ידעתי" · מתוך פרויקט בן־יהודה

א. סמנו בקו את מילת ההשוואה בשורה הראשונה. (רמז: היא אומרת "כמו הנמלה".)

ב. השלימו את הטבלה: **(12 נק')**

מה מושווה?	למה?	מה משותף?
המשא (הקושי) של הדוברת		

3. הַכְנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֵךְ,
וַהֲיִי לִי אֵם וְאָחוֹת,
וִיהִי חֵיקֵךְ מִקְלַט רֹאשִׁי,
קַן־תְּפִלּוֹתַי הַנִּדָּחוֹת.

חיים נחמן ביאליק, "הכניסיני תחת כנפך" (1905) · מתוך פרויקט בן־יהודה

א. בשורה "וִיהִי חֵיקֵךְ מִקְלַט רֹאשִׁי" החיבוק (החיק) מושווה ל_____. זו מטאפורה, כי _____.

ב. מקלט וקן הם מקומות ש_____. איזו הרגשה הדובר מחפש? הקיפו: **(14 נק')**

(א) ביטחון וחום (ב) פחד ובדידות (ג) שמחה רועשת

ג. למה לדעתכם הוא קורא לתפילות שלו "נִדָּחוֹת" (כאלה שאף אחד לא שמע)?

---

4. עוד שתי שורות מאותו שיר:

> הַכּוֹכָבִים רָמְזוּ אוֹתִי,
> הָיָה חֲלוֹם – אַךְ גַּם הוּא עָבָר;
>
> חיים נחמן ביאליק, "הכניסיני תחת כנפך" · מתוך פרויקט בן־יהודה

א. איזו פעולה של אדם עושים הכוכבים? _____. איך קוראים לזה? _____

ב. מה הכוכבים מייצגים כאן? הקיפו, והסבירו במשפט אחד: **(12 נק')**

א חלומות ותקוות ב מזג האוויר ג שעות הלילה

---

5. > הַחַמָּה מֵרֹאשׁ הָאִילָנוֹת נִסְתַּלְּקָה –
> בֹּאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמַּלְכָּה.
> הִנֵּה הִיא יוֹרֶדֶת הַקְּדוֹשָׁה, הַבְּרוּכָה,
> וְעִמָּהּ מַלְאָכִים צְבָא שָׁלוֹם וּמְנוּחָה.
>
> חיים נחמן ביאליק, "שבת המלכה" · מתוך פרויקט בן־יהודה

א. השבת מתוארת כמו _____. העתיקו שתי מילים מהשיר שמראות שהיא עושה פעולה של אדם:

_____ , _____

ב. למה לדעתכם ביאליק הפך את השבת דווקא למלכה, ולא סתם לאורחת? היעזרו במחסן: כבוד · חגיגיות · מחכים לה · לבוש יפה. **(14 נק')**

---

6. חוזרים לסוף השיר של רחל:

> לָמָּה קְרָאתֶם לִי, חוֹפֵי הַפֶּלֶא?
> לָמָּה כְּזַבְתֶּם, אוֹרוֹת רְחוֹקִים?
>
> רחל, "רק על עצמי לספר ידעתי" · מתוך פרויקט בן־יהודה

א. מי "קורא" לדוברת ומי "משקר" (כְּזַב) לה? _____ ו־_____. זו _____, כי _____.

ב. "חופי הפלא" ו"אורות רחוקים" הם סמל. מה הם מייצגים? הקיפו: **(12 נק')**

א חלומות גדולים שלא התגשמו ב טיול לים ג תאורה ברחוב

ג. איזו הרגשה עולה מהשאלות "לָמָּה... לָמָּה..."?

---

7. ★ **כותבים פסקה.** בחרו לשון ציורית אחת מהדף (לא מהדוגמאות הפתורות) והסבירו אותה. השלימו את מסגרת הפסקה: **(24 נק')**

בשורה "_____" יש _____ (דימוי / מטאפורה / האנשה / סמל).

_____ מושווה ל־_____.

המשותף לשניהם הוא _____.

הלשון הציורית מוסיפה לשיר _____, כי _____.

_____

_____

🏆 **אתגר (רשות, בונוס עד 10 נק')**

הָאָדָם אֵינוֹ אֶלָּא קַרְקַע אֶרֶץ קְטַנָּה,
הָאָדָם אֵינוֹ אֶלָּא תַּבְנִית נוֹף־מוֹלַדְתּוֹ,

שאול טשרניחובסקי, "האדם אינו אלא..." · מתוך פרויקט בן־יהודה

א. איזה סוג לשון ציורית יש כאן? מה מושווה למה?

ב. הסבירו במילים שלכם: מה המשורר אומר על הקשר בין אדם למקום שבו גדל?

ג. האם זה נכון גם לגביכם? כתבו דוגמה אחת מהנוף או מהשכונה שגדלתם בה.

_____

_____

_____

🎟️ **כרטיס יציאה**

ההבדל בין דימוי למטאפורה הוא: _____

לשון ציורית שאהבתי היום, ולמה: _____